

מקור מס' 3:

מתוך ספר קובל, מהדורת 1957,

בהתייחס לנושא לוחמים ופרטיזנים:

3.1 מתוך עדות בן ציון שר:

(עמוד 422 בספר) בן-ציון מספר על שתי הבנות של משה פרספר ואשתו שהיו להם קשרים עם חברות פולניות, היו משחזות בכסף שוטר, יוצאות מהגטו ומבריחות מזון לגטו. הן נתפסו ונרצחו. (עמוד 424) בן ציון מספר על בניית הבונקרים מתחת למדרכות ולכבישים של קובל, בניית מחבואי סתר בבתיים ובעליות הגג. בבניה השתתפו בעלי המקצועות המעולים: נגרים, נפחים, בנאים. ובהקשר לבונקרים ממשיך בן ציון לספר (עמ' 425):

"... בגלוי הבונקרים מלאו הילדים תפקיד טרגי מאוד, לא פעם היה ילד פורץ בבכי ומסכן בזה את חיי כולם. היו דרי הבונקר מתנפלים על הורי הילד: בגלל ילדכם נרד כלנו שאולה. ההורים המסכנים נאלצו, באין ברירה, לשלח את ילדיהם מחוץ לבונקר. כשראה מנטיי ילדי יהודים מסתובבים, הבין שגם הוריהם נמצאים בקרבת מקום, ובאופן כזה היה מאתר את הבונקר ומוציא את המסתתרים בו להשמדה..."

בדרך להשמדה ניסו אנשים עוד להימלט, (עמוד 428): "... כל מכונית לוותה במשמר מזויין של 16 שוטרים. בדרך ראיתי אנשים קופצים מהמכונית. השוטרים נתנו לכל אחד לקפוץ, אולם כשהקרוב ירד מהאוטו- קבל מיד כדור בראש."

(עמוד 2-431) בן ציון מנסה לשדל את זיידיל וחבריו מהעולם התחתון של קובל, (שהיו לפני המלחמה גאוות העיר במלחמתם נגד האנטישמיים המקומיים), לנקום נקמת הדם היהודי השפוך. הם מסכימים להתנפל על מנטיי ואנשיו שבאו לקחת להשמדה את הנתפסים בבית הכנסת:

"בשעה 11 בבוקר הופיע מנטיי. 'לקום ולהתרכז במקום אחד'- צרח הרוצח. שעת האפס הגיעה ואסור היה להחמיץ אף דקה אחת. אולם כשראה זיידיל את מנטיי רפו ידיו, פניו החווירו והוא הסתלק לצדדין. מנטיי ספר את האנשים ולקח את זיידיל ומרעיו לכריית הבור. זיידיל הלך נכנע ושקט כצאן המובל לטבח." (עמוד 441), לאחר שברח בן ציון מבית הכנסת והסתתר בסביבה: "... לאחר שחלפה שנה וחדישיים אמרתי בלבי, עלי לעזוב את הבור ויהי מה, כי ממילא, לא אאריך חיים בו. בצאתי ממנו ראיתי מרחוק אחד ממכרי הפולנים כורת עץ בחורשה. מסתבר שהוא עמד בראש פלוגת פרטיזנים שעשתה שפטים בגרמנים. הצטרפתי לפרטיזנים- וכך באה ישועתי (הערה: על פי עדות שרה קליינברג: בבור שארגן אביה אברהם, התחבא עם עוד 4 במשך כשנה וחצי בן-ציון. האיש רצה להתקבל לפרטיזנים אך הפרטיזנים לא הסכימו. אחיה של שרה, משה, הצטרף לפרטיזנים לקראת סוף המלחמה וכנראה מצא שם את מותו).

3.2 מתוך עדותו של אפרים פישמן:

(עמוד 447) "... יעצתי לכמה מהיהודים לברוח כי צפוי להם גורל יהודי רובנה. למחרת בבוקר, בבוקר השכם, נשמעו יריות תכופות והתפוצצויות של רמוני יד מכיוון השוק בחלק העיר הישנה... שכנים שגרו בעיר הישנה ספרו על מאבק מר בין צעירים יהודים שהתבצרו במרתפי החנויות ובבית הכנסת ולבין השוטרים האוקראינים. כחמשת אוקראינים לפחות הוצאו מהגטו כשגולגולותיהם מפוצחות. על קירות הבתים מצאנו לאחר זמן כתובות ביידיש ובפולנית ועברית שקראו לנקמה ברוצחים..."

(עמוד 448) "... ריבה פרידמן לבורנטית במקצועה, יכלה להינצל מהחיסול, כי היה לה כרטיס של "יהודיה דרושה", אך היא סירבה לעזוב את אמה ואחותה רגינה למרות הפצרות גרמני אחד שעבד איתה באותה מוסד, והיא הוסעה יחד עם יתר היהודים לבכובה."

(עמוד 449) "... הצעתי להם לברוח ליער. הם לא גילו התלהבות לרעיון זה, היות שקבלו ידיעות מפי בורחים, שהפרטיזנים הגויים אינם מקבלים ברצון יהודים, במיוחד, לאחר הצטרפות המשטרה האוקראינית לפרטיזנים. אלה זרעו אנטישמיות בשורות הפרטיזנים."

3.3 מתוך עדותו של אשר פרס:

(עמוד 450) "... הגיעו שמועות ששחיטה איומה ממשמשת ובאה. האנשים, אחוזי בהלה ופאניקה, נדחקו בכוח סטיכיה איומה לשער, השתערו על השוטר האוקראיני ורבים יצאו מחוץ לתחומי הגיטו..."

(עמוד 451) "... השוטרים האוקראינים ימח שמם הציגו מחזה מבעית: זרקו למעלה את העוללים, כדרך שזורקים כדור באויר, הכרובים הזכים רטשו... וכל זה נעשה לעיני האמהות האומללות. אם אחת הכירה את ילדה. כחיה טורפת התנפלה על האוקראיני להציל מידי הטמאות את פרי בטנה. הרוצה בעט בלבה, שסע את התינוק לשנים והשליך את שני פלגי הגוף על האם המתעלפת..."

(עמוד 453) "... בחזרי נתקלתי בחבורת פרטיוזנים פולנים וקלשונים בידיהם. הפרטיוזנים החליטו לא להוציאני להורג, לפי שעה. עליהם לכנס את כל היהודים המסתתרים ביער ולהרגם בצוותא. בדרך נתקלו בשטיינקרוק ובני משפחתו, אחי ושני יהודים. הרביצו בהם מכות רצח וצוו עליהם להתייצב בלילה בבית מסוים בזילני. אמרתי להם לא להישמע לפקודה, כי לבי נבא לי רעות. אולם הם לא שמעו בקולי, וכשאך הגיעו למקום ההתייצבות- הרגום הפרטיוזנים הפולנים."

3.4 מתוך עדותה של סימה פנטורין-רייכשטול (עמודים 6-475):

בקיץ 1943 התקדמו הרוסים אל קובל והחלקו קרבות עזים. העמדות הקדומות עברו מיד ליד והמתיחות גברה. גברה גם התסיסה של האוקראינים במאבקם ל"סאמאסטוינוסט" (עצמאות) וההמרדות באדוניהם הגרמנים. התחילו קרבות בין ה"בולבוצים" ובין הגרמנים ובעת ובעונה אחת שחיתות והריגות ברוסים ובנשייהקצינים הרוסים שלא הספיקו לצאת עם בעליהן. שוב הייתי בסכנה ישירה מצד האוקראינים בתור "סובייטקה". אחד הרוסים ממכרי שבכפר הציע לי חרש שרות לפרטיוזנים המאורגנים ביערות מסביב קובל. זכרתי כל מה שעבר עלי ומה שראו עיני בגיטי. לבי היה מלא נקם. ואחרי הסוסימה קבלתי עלי את שרות הרגול המסוכן לפרטיוזנים. נצלתי את בקורי היומיומיים בעיר בתור "חלבנית". אספתי את כל האיגפורמציה האפשרית ומסרתיה לפרטיוזנים. האוקראינים התחילו לחשוד בפעולותי ואחד מהם התחיל לעקוב אחרי ולהציק לי מאוד. מסרתי את הדבר לפרטיוזנים, והם לא הססו. חדרו לביתי בלילה והרגוהו.

אנשי הכפר, השכנים והשכנות. נאספו לבית האכר הנרצח. השתתפו בצער המשפחה. הצטלבו והזילו דמעות. גם אני השתדלתי לבוא. גם אני הצטלבת. אולם לבכות לא יכולתי... הדבר לא נעלם מעין רואים...

למחרת באו שנים מן הגסטפו. קצין וטוראי. התחילו לחקרני. והקצין החליט שאני בת-מוות. הטוראי התנגד. הואיל ואין לפי דעתו הוכחות ברורות לאשמתו. הקצין הוציא את אקדוחו וכוון אותו ללבי...

בפעם השנייה בימי-סבלי עמדתי פנים-אל-פנים עם המוות. כאותו רגע קרה דבר מוזר ובלתי-צפוי: הטוראי הטיח בידו על ידו המושטת והמוזיגת של הקצין ושפט ממנה את האקדוח... האקדוח נפל לארץ. התחילה קטטה ביניהם. נתערבו בני-הבית ועלה בידם להשלים ביניהם. רומן סמנויק. בעל-הבית שלי. הביא "משקה". הדבר נגמר בכי טוב — ואני נצלתי ממוות.

אולם החשד בשיתוף-פעולתי עם הפרטיוזנים עשה את שלו וה"בולבוצים" הוציאו עלי. שלא בפני משפט מוות. בעל-הבית הזקן שלי. שהספקתי להתחבב עליו ולקנות את לבו כמשך היותי בביתו. חרד לגירולי. הודרו והתקין בשבילי "מחותר" מתחת לקמה שבשדהו. חדשיים שכבתי כשוחה שמתחת לשבלים והוקן סיפק לי לחם ומים חוקי. המקום היה צר. מחניק וטחוב. קצתי בנפשי החלטתי לעזוב מקום מחבואי.

כעבור יומיים הגיעו שני "בולבוצים". הוציאו אותי החוצה. העמידוני

אל קיר ה"סטודולה" (גורן). הציתו סיגריות להנאתם ושאלו אותי בלעג־שטנים: כיצד אני רוצה ליהרג. ברובה או כאקדה?.. בפעם השלישית נפגשתי פנים־אל־פנים עם המוות. לא האמנתי הפעם להמלט מן המוות. אלא שמאוד לא רציתי לראות את המוות כמו עיני. כוונתי את הרגע. כשהם נטו ממני הצדה — בכסחונם הרב שקרבנם לא יתחמק מידם — זנקתי במלוא כחי לאחוריו של הגורן התחלתי לרוץ. בטוחה הייתי. שיירו בי ויהרגוני מאחורי ויבוא הקץ לסבלתי... אולם הגורל רצה אחרת. כשהתחלתי לרוץ נתקלתי מיד בבור של הפחיתאדמה עמוק. נפלתי בו ושקעתי בתוך הקש. שהיה מוכן עליו למעלה. כוסיתי בו כליל ולא נודע מקומי... מעל ראשי שמעתי את היריות של מרדפי. שרדפו אחרי בכון הפוך. שכבתי בבור עד הלילה. כשנשתרר השקט, עליתי מן הבור. קמתי על רגלי ויצאתי מן הכפר. רצתי בלי הרף עד שהגעתי אל היער. שם מצאתי את מפקד הפרטיזנים והתחננתי לפניו שיספחני אל פלוגות הלוחמים. אולם בידי המפקד עלה לשכנעני. שמן החוץ אהיה מסוגלת לשרת את הפרטיזנים שרות יותר יעיל מאשר בפנים. צייד אותי בצרור קלפים. הדריך אותי כיצד להשתמש בהם ושלה אותי לכפרים בתור "גאדאלקה" (מנחשת). שוב התחלתי נודדת בין הכפרים. נחשתי בקלפים ועשיתי למען האינפורמציה בשביל הפארטיזנים. למחרת באי לכפר. שמעתי כי הגרמנים הקיפו את היער והשמידו רובה של הפלוגה.

ב־22 ביולי 1944 נכנסו הרוסים. אני עזבתי את הכפרים וחזרתי אל היער. קשה לתאר את ההרגשה שהרגשתי למראה החורבן המוחלט של היער. מן הבתים לא נותרה אבן על אבן. פרט לבודדים. שנראו כמצבות לקברים. חורבות פרוצות. הריסות ואין איש... תעיתי בין חורבות הגיטו. חפשתי אולי אמצא סימן. זכר למשפחתי. לא מצאתי כלום. כוחתי עזבוני. רגשי־החיים העז שפעם עד הנה לבלי והמריצני למלחמת־הקיום — פג... חשבת. שאין לי כבר לשם מה לחיות. ידי רפו...

3.5 מתוך עדותו של ד"ר מרדכי ליברסון (זיו):

מרדכי חוזר ב- 1.5.45 לקובל במסגרת שרותו בצבא הפולני (עמוד 510): "... בבית משפחת צוקרמן ז"ל, בעל טחנת הקמח לשעבר, מצאתי מספר יהודים צעירים ניצולי שואה. היו אלו פרטיזנים הם באו מהעיירות הסמוכות- טריסק, רטנו, קופיצ'וב, מאצייב ומלניצה.

3.6 בפרק "על משמרתם נפלו" (עמוד 521) נכתב על הלוחמים בנאצים:

דבורה באראן
ליובה לדרהנדל
לאה פיש
שיינדל שורץ
יחיאל שיינבוים